

Ο κόσμος ως ατελείωτη συνωμοσία

► Του **ΝΙΚΟΛΑ ΣΕΒΑΣΤΑΚΗ**

Καθετί που συμβαίνει γύρω μας υπηρετεί έναν σκοπό κι έναν «σχέδιο». Είμαστε βυθισμένοι σε έναν κόσμο όπου συγκρούονται μυστικές προθέσεις και βουλήσεις. Σε κάθε βήμα πρέπει να αναζητούμε εκείνους που κινούν τα νήματα και οργανώνουν τα μεγάλα γεγονότα.

Με τέτοια σχήματα πλησιάζει κανείς στη μεγάλη επικράτεια της συνωμοσιολογίας, εκεί όπου μας προσγειώνει ο Γάλλος ιστορικός των ιδεών και φιλόσοφος Πιερ-Αντρέ Ταγκιέφ. Οικεία περιοχή έρευνας για τον συγκεκριμένο διανοητή η συνωμοσιολογία, αναλύεται εδώ σε όλες τις διαστάσεις, από τη θρησκεία στην πολιτική κι από τη ριζοσπαστική Δεξιά έως την αντι-ιμπεριαλιστική και αντι-σιωνιστική Αριστερά, η οποία αναδύθηκε στα χρόνια της «αντιπαγκοσμιοποίησης». Μείζονα συμβάντα όπως η 11η Σεπτεμβρίου του 2001 αλλά και αδιαφανείς θεσμοί στη σύγχρονη διεθνή πραγματικότητα (οι διάφορες Δέσμες τύπου Μπίλντερμπεργκ), θα γίνουν κόμβοι των συνωμοσιολογικών αφηγήσεων. Και ευλόγως θα δώσουν τροφή στον στοχασμό του Ταγκιέφ.

Οι συνωμοσιολογικές αφηγήσεις, ωστόσο, παρασιτούν στο ίδιο το πνεύμα των νεωτερικών επαναστάσεων. Η νεωτερικότητα στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην κριτική υποψία απέναντι στα παραδοσιακά θεμέλια της γνώσης και στις παραδεδομένες αλήθειες. Ενθαρρύνει έτσι την αναζήτηση των αιτιών και της προέλευσης των διαφόρων φαινομένων υποσκάπτοντας την αφελή ευπιστία των κληρονομημένων εξηγήσεων.

Συγχρόνως, στο ίδιο το ιδρυτικό γεγονός της δημοκρατικής νεωτερικότητας, στη Γαλλική Επανάσταση, η κριτική υποψία θα συναντηθεί για πρώτη φορά με τον λαϊκό φόβο και την απέχθεια για τις ελίτ. Οι πραγματικοί αντίπαλοι που ενίοτε δολοπλοκούν (έτσι συμβαίνει συχνά στην Ιστορία και στην πολιτική) θα μεταμορφωθούν στις αιώνιες φιγούρες του Προδότη, του «υπνέτη ξένων συμφερόντων».

Η συνωμοσιολογική οπτική θα αναπτυχθεί έτσι ως πίσω όψη (ή σκοτεινή πλευρά) του ίδιου του κριτικού επιστημονικού πνεύμα-

τος αλλά και της κουλτούρας που αμφισβητεί τις «επίσημες» αλήθειες. Στο στόχαστρό της θα βρεθούν «επικίνδυνες» μειονότητες (οι ελίτ του πλούτου, οι Εβραίοι, οι ανατρεπτικές εταιρίες, η Μασονία κ.λπ.) αλλά και οι ίδιες οι κυβερνήσεις και οι εδραιωμένοι θεσμοί. Με αυτή την έννοια, ο ευρύς συνωμοσιολογικός ιστός αγκαλιάζει επιμέρους πολιτικούς και οντολογικούς φόβους. Εισάγεται λοιπόν σε διαφορετικά περιβάλλοντα και λόγους, με εθνικιστικές, αντικαπιταλιστικές, αντισημιτικές κ.λπ. προθέσεις.

Ο Ταγκιέφ δεν χτίζει το επιχειρημά του με ηθικού τύπου επικρίσεις. Σε κάθε κεφάλαιο αξιοποιεί έναν εντυπωσιακό όγκο πηγών από ευρύ φάσμα των κοινωνικών επιστημών: Ιστορία, Ιστορία Ιδεών, Φιλοσοφία, Πολιτική Κοινωνιολογία. Ξεκινάει από το παρελθόν, από τις θεωρίες της μασονικής συνωμοσίας πίσω από τις «αστικές επαναστάσεις», για να φτάσει, μέσω των ναζιστικών και κλασικών αντισημιτικών κατασκευών,

σε σύγχρονα επεισόδια της συνωμοσιολογικής φαντασίας: όχι μόνο στις παράξενες περιοχές της ουφολογίας και της παρα-επιστημονικής φιλολογίας (για τις αλήθειες που μας κρύβουν) αλλά και σε αξιόσεβαστες περιοχές της νεότερης ριζοσπαστικής κριτικής.

Η 11η Σεπτεμβρίου, η υπόθεση Στρος-Καν, τα WikiLeaks και άλλα παραδείγματα προσφέρουν το αναλυτικό υπόβαθρο για να φανερωθεί η συνωμοσιολογική ποικιλία. Το ενδιαφέρον είναι ότι συχνά η μία εκδοχή επικοινωνεί με μία άλλη, φαινομενικά αντίθετη: λ.χ. ο Στρος-Καν ως θύμα συνωμοσίας (από τους κύκλους του Σαρκοζί ή από άλλα συμφέροντα) δίνει τη θέση του στον Στρος-Καν φορέα συνωμοσίας (του παγκόσμιου χρηματο-οικονομικού συστήματος, του εβραϊκού χρηματιστικού κοσμοπολιτισμού).

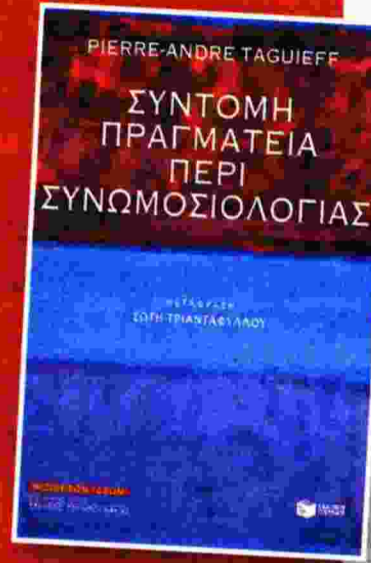
Ο Ταγκιέφ διακρίνει τις μήτρες των αφηγήσεων, τους παραδειγματικούς τόπους της συνωμοσιολογικής φαντασίας. Πόλεμοι, ιοί, κυβερνητικά παρα-κέντρα, διεθνής

τρομοκρατία, έλεγχος της σκέψης (χρήσεις της επιστήμης).

Δεν απορρίπτει την ύπαρξη των συνωμοσιών και της συνωμοτικής διάστασης στην πολιτική ή σε άλλα πεδία της ανθρώπινης δραστηριότητας. Αυτό θα ήταν εκτός πραγματικότητας, αφού γνωρίζουμε τον ρόλο της συνωμοσίας τόσο στην επίσημη πολιτική ιστορία όσο και στις ιστορίες της τρομοκρατίας και αυτού που ο Νορμπερτ Μπόμπιο ονόμαζε «αφανή εξουσία».

Ο Ταγκιέφ, όμως, μέσα από τη θεωρητική ανατομία που προτείνει, προειδοποιεί για τις βλαβερές συνέπειες της συνωμοσιολογικής υπερ-καχυποψίας. Αναδεικνύει αφενός την παράδοση λογικότητας (λογικοφάνεια) των συνωμοσιολογικών κατασκευών, που καταλήγει ωστόσο στην αδιαφορία για την επαλήθευση των υποθέσεων και των σεναρίων. Η «ριζοσπαστικοποίηση της υποψίας» οδηγεί σε κυνήγι μαγισσών και στη μανία για καταγγελία.

Φτάνοντας λοιπόν στην καρδιά του προβλήματος, το θέμα είναι ότι

PIERRE-ANDRÉ TAGUIEFF
«Σύντομη πραγματεία περί συνωμοσιολογίας»
Μετάφραση: Σώτη Τριανταφυλλίδου
Στη σειρά Η ζωή των ιδεών (διεύθυνση: Σταύρος Ζουμπούλακης)
Πατάκης, 2017
Σελ. 384

η επέκταση των συνωμοσιολογικών αφηγήσεων ευνοεί τον ακραίο σχετικισμό και την κατάρνηση της δυνατότητας να κρίνουμε το σωστό και το λάθος. Στον γαλαξία της φιλοποψίας και των χιλιάδων ανεξακρίβωτων πληροφοριών και μυστικών που διαχέονται στο διαδίκτυο (νέα γη της επαγγελίας για τους συνωμοσιολόγους) επιβεβαιώνεται το δόγμα «ο καθένας και η αλήθεια του». Στο όνομα της ανεπίσημης γνώσης, της εναλλακτικής αλήθειας ή του δικαιώματος σε απίθανες, αποκαλυπτικές αλήθειες των κάθε λογής ερευνητών του ακραίου, ανατρέφεται ένα πραγματικό τέρας.

Ο Ταγκιέφ επιχειρεί να διαβάσει τις συσχετίσεις ανάμεσα στην κουλτούρα της κριτικής και στις εκτροπές της. Διότι το ζητούμενο δεν είναι να στηρίξει κανείς σώνει και καλά τις επικυρωμένες εκδοχές απορρίπτοντας τις δεύτερες σκέψεις ή τις εύλογες αμφιβολίες. Το δύσκολο καθήκον του κοινωνικού επιστήμονα και του κριτικού μελετητή είναι να δει τη γνωστική και ηθικοπολιτική λειτουργία των συνωμοσιολογικών αφηγήσεων. Να κατανοήσει εντέλει το γιατί απέκτησαν την ισχύ που έχουν τώρα αλλά και το πώς συνέβαλαν στην οικοδόμηση πολιτικών μυθολογιών τόσο στη Δεξιά όσο και στην Αριστερά - στο όνομα της εθνικής καθαρότητας ή της απόλυτης δημοκρατικής διαφάνειας.

Η έκδοσή έρχεται φυσικά και σε μια στιγμή ενδιαφέρουσα, όταν ο νέος πρόεδρος των ΗΠΑ πλαισιώνεται από δίκτυα και ανθρώπους με παρελθόν στη συνωμοσιολογική λαϊκιστική Δεξιά των ΗΠΑ. Και όταν στη Γαλλία, οι αποκαλύψεις για τη σύζυγο του προεδρικού υποψηφίου Φιγιόν επαναφέρουν φήμες και σενάρια συνωμοσίας από κέντρα που θα ήθελαν να κάψουν την υποψηφιότητά του.

Σε κάθε περίπτωση, οι συνωμοσιολογικές εκδοχές δεν θα χαθούν από το προσκήνιο και τα παρασκήνια της Ιστορίας. Το θέμα είναι τα εργαλεία και το βλέμμα με το οποίο προσεγγίζει κανείς αυτή την επικίνδυνη περιοχή που παραμένει πάντα συναρπαστική, αφού ριζώνει βαθιά στη φαντασία των μοντέρνων.